

Programma

Van schaaft tot oorkonde. Middeleeuwse geschiedenis komt tot leven

Zaterdag 1 oktober 2011

Locatie: Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)
Zuid-Willemsvaart 2, 5211 NW 's-Hertogenbosch, telefoon 073-6818500
Zie voor een actuele routebeschrijving: www.bhic.nl/route.
Voor meer informatie over de publieksdag: Wolfaert Projecten,
Véronique Roelvink, info@wolfaert.nl of 030-2751941

De dag is gratis en vrij toegankelijk. Voor voorinschrijvers reserveren wij een plaats en hebben wij een leuke attentie klaarliggen. De zalen van het BHIC zijn beperkt qua ruimte, daarom kan het zijn dat het programmaonderdeel van uw keuze is volgeboekt. Geef daarom altijd een tweede keus op. Wie het eerst komt, het eerst maalt en vol is vol! Ga naar www.donb.nl om het inschrijfformulier te downloaden.

Lezing Lukas Stofferis

Materialen en technieken van middeleeuwse boekverluchters

(10 – 11 uur in de Noorderpoort)

Lukas Stofferis is docent oude schildertechnieken en legt in deze lezing uit hoe middeleeuwse boekverluchters te werk gingen en welke materialen ze daarbij gebruikten. Dit alles tegen de cultuurhistorische achtergrond van die tijd.

Lezing dr. Martin de Bruijn

'In orkenscap derre waerheit...' De middeleeuwse registratie van onroerend goed

(10 – 11 uur in de Frederik Hendrik Zaal)

Het grootste deel van de bewaard gebleven oorkonden gaat over rechtshandelingen en rechten inzake onroerend goed: de grond en zijn bebouwing. Het is niet moeilijk te begrijpen dat dit van groot belang was – en ook nog steeds is – voor de rechtsorde. Er bestonden dan ook al heel vroeg vormen van vastlegging. In deze lezing zullen aan de hand van Noord-Brabantse bronnen, waaronder oorkonden en schepenprotocollen, verschillende aspecten van de middeleeuwse registratie worden behandeld.

Demonstratie Lakzegels restaureren door Marcel van der Wouw van Restauratieatelier De Tiendschuur

(10 – 10.30 uur en 10.30 – 11.00 uur in het Kruithuisje)

Het is een bekend fenomeen: de lakzegel onder aan een oude oorkonde is gebroken en in stukjes uit elkaar gevallen. In het beste geval zijn die stukjes bewaard gebleven, soms ontbreekt de hele zegel of een deel daarvan. Marcel van der Wouw is restaurator van Restauratieatelier De Tiendschuur in Tilburg, dat diverse activiteiten verzorgt, waaronder archiefrestauratie, papierconservering en handmatig boekbinden. Hij komt in Den Bosch demonstreren hoe het restaureren van lakzegels in zijn werk gaat. U ziet wat er allemaal bij komt kijken om een gebroken lakzegel weer in oude glorie te herstellen en voor de toekomst veilig te stellen.

Lezing dr. Jan Sanders

‘Laat de oorkonden opnemen in de archieven van het huis.’ Bewaring en ontsluiting van het archief van Domus Sophiae

(10.30 – 11.30 uur, in de Willem en Marie Zaal)

De Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel (zie www.kartuizerklooster.nl) is in 2010 opgericht met als doel het onthullen van de raadselen van het gelijknamige klooster, dat zo'n 550 jaar geleden tussen Olland en Liempde aan de Dommel stond. Hiervoor worden onder meer recent gevonden archiefstukken onderzocht en toegankelijk gemaakt. Jan Sanders verhaalt over de inventarisatie van het archief en de materiële verzorging van de stukken. Hij zal ook de inventaris van dit archief presenteren, die vanaf dat moment via internet is te raadplegen. Voorafgaand aan de lezing zal het bestuur van de Stichting zich presenteren en een overzicht geven van de lopende projecten en behaalde resultaten.

Demonstratie perkament maken door Dick Timmerman

(11 - 12.30 uur en 13.30 - 15.00 uur, in de buitentent)

Dick Timmerman is één van de weinigen in Nederland die het vak van perkament maken beheerst. Zijn perkamenten vinden dan ook gretig aftrek onder restauratoren van belangrijke bibliotheken en musea, maar ook onder huidige kunstenaars en bijvoorbeeld orgelbouwers. Dick Timmerman komt in Den Bosch een demonstratie geven van hoe hij te werk gaat. Van het voorbereiden van de verse geitenhuiden uit het slachthuis, via het ontharen en ontvlezen, het opspannen op een raamwerk, het soepel maken en het 'wit' maken van de huiden tot het eindproduct, het vel perkament en zijn toepassingen. Een fascinerende en unieke demonstratie, voor de echte liefhebber met een sterke maag!

Demonstratie kalligrafieren door Anke Wuite

(11.15 – 12.30 uur in het Kruithuisje)

In het tijdperk van de computer is het vak van de kalligrafie een kunst op zich. Anke Wuite is kalligraaf en heraldisch tekenaar. Tussen 11.15 en 12.30 uur zal zij werkzaam zijn in het Kruithuisje en over haar werk vertellen. Of het nu gaat om een officiële middeleeuwse oorkonde of een eigentijds diploma, door de letterkunst (het hedendaagse woord voor kalligrafie) krijgen teksten een bijzondere uitstraling.

Lezing dr. Martin de Bruijn

‘Is het een punt of is het een poep?’

(11.15 - 12.15 uur in de Frederik Hendrik Zaal)

Doelezing over het transcriberen van oorkonden. Iedereen die wel eens een poging heeft gewaagd om een oorkonde te transcriberen, weet dat het nauwelijks mogelijk is om de tekst ervan letterlijk over te zetten. Transcriberen mag dan ook een (hulp)vak worden genoemd. Om te zien welke eisen er tegenwoordig aan gesteld worden, biedt het Digitaal Oorkondenboek van Noord-Brabant een voortreffelijk voorbeeld. Het is uiteraard niet mogelijk om in het tijdsbestek van een uur alle mogelijkheden en problemen te behandelen. Met het oog op de wedstrijd zal de lezing zich toespitsen op het

maken van een transcriptie van een Nederlandstalige middeleeuwse oorkonde. Hierbij zal ook een proeftranscriptie worden gemaakt.

Dr. Geertrui Van Synghel: Start Paleografiewedstrijd

(vanaf 12.15 uur in de Frederik Hendrik Zaal)

Dr. Geertrui Van Synghel is de bewerkster van het Digitaal Oorkondenboek van Noord-Brabant (zie www.donb.nl). Zij heeft één van de oorkonden geselecteerd om in wedstrijdvorm te transcriberen en van de oorkondetekst een regest te maken. Een kopie van de oorkonde is beschikbaar, vanaf 1 oktober is de oorkonde ook te zien op www.donb.nl, waar u ook de spelregels van de wedstrijd vindt. Uw transcriptie en regest kunt u uiterlijk maandag 10 oktober sturen naar info@wolfaert.nl. De winnaar wordt bekend gemaakt via de website www.donb.nl; hij/zij ontvangt een mooie prijs.

Ridderverhalen door Gerard Sonnemans

(11.15 en 14.00 uur in de Noorderpoort)

Speciaal voor kinderen in de leeftijd van ca. 9 t/m 13 jaar en volwassenen met een groot kinderhart. Altijd al een ridder willen zijn? Grijp dan nu je kans! Kinderboekenschrijver Gerard Sonnemans neemt zijn harnas en zijn verhalen mee om je een stoomcursus ridderschap te geven. Voel hoe zwaar een maliënkolder is, ontdek hoe weinig je in een pothelm ziet en hoort, leer de belangrijkste ridderregels en geniet van de heldendaden van de beste ridders aller tijden. Op deze dag waar oorkonden en schrijven in de middeleeuwen centraal staan, gaat Gerard Sonnemans extra diep in op het belang van het maken van officiële afspraken in oorkonden en de geboorte van een nieuw soort verhaal: de ridderroman. Die oorkonden en ridderromans hebben de basis gelegd voor onze moderne samenleving, inclusief Hyves, Youtube en natuurlijk Gerard Sonnemans' boeken.

'Wie schrijft, die blijft!' Educatieve les door Ivonne Lipsch, met een verhaal van Gerard Sonnemans

(13.30-15.45 uur in de Frederik Hendrik Zaal)

Wie schrijft, die blijft. Dat gold in de Middeleeuwen net zo hard als tegenwoordig. Door afspraken op te schrijven en officieel te bezegelen, had je een keihard bewijsstuk in handen. Jeugdschrijver Gerard Sonnemans leest een spannend verhaal voor over een valse oorkonde. Daarna leert Ivonne Lipsch (consulent cultuurhistorie van het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven) kinderen in de leeftijd van ca. 9 tot 13 jaar het belang van het op schrift stellen van afspraken en verhalen. Samen met de kinderen gaat zij in het depot van het BHIC op zoek naar een oorkonde en een prachtig versierd handschrift. Na een korte pauze met een drankje wordt het spannende spel 'Het Geheimzinnige Handschrift' gespeeld, met de hoofdrol voor oorkonden en manuscripten als dragers van middeleeuwse teksten. Ook is er nog de mogelijkheid zelf een oorkonde te maken. Voor kinderen van ca. 9 tot 13 jaar en hun begeleiders, maar ook voor volwassenen met een groot kinderhart. Maar: kinderen gaan voor!

Workshop Miniaturen schilderen door Lukas Stofferis

(13.30 – 16.00 uur in het Kruithuisje)

Tijdens deze workshop leert u de basistechnieken van het miniatuurschilderen volgens middeleeuwse principes en schildert u samen met docent oude schildertechnieken Lukas Stofferis een miniatuur na. We raden de deelnemers aan om in de ochtend de lezing Materialen en technieken en de demonstratie Perkament maken te volgen. Voor deze workshop wordt perkament gebruikt dat is vervaardigd door Dick Timmerman.

Lezing dr. Charlotte Broer: Chronologie of tijdrekenkunde: geschiedenis van onze kalender

(13.30 - 15.00 uur, in de Willem en Marie Zaal)

*Leert ons alsoe onse dagen tellen,
dat wij een wijs herte bekomen'*

Psalmen 90:12

Waarom werd tot voor kort de Russische Oktoberrevolutie in november herdacht? Welke maand is bedoeld met louwmaand? Waarom valt Pasen ieder jaar op een andere datum? Begon het jaar altijd op 1 januari? Iedereen die met historisch onderzoek bezig is, wordt met dit soort vragen geconfronteerd. Het is de historische hulpwetenschap van de chronologie of tijdrekenkunde die zich met dergelijke kwesties bezighoudt. In deze lezing wordt in beginsel vooral ingegaan op de cultuurhistorische achtergronden van verschillende manieren die in het verleden gebruikt zijn om de tijd te berekenen en data uit te drukken. Daarmee wordt ook een indruk gegeven van de praktische problemen waarop de (amateur)historicus bij zijn onderzoek kan stuiten.

Kudde Kempische heideschappen

(buitenterrein, in de middag)

Het Kempisch heideschaap is een zeldzaam ras dat een actieve rol speelt in het natuur- en landschapsbeheer in de Brabantse Kempen. Met het behoud van dit bijzondere schapenras wordt een bijdrage geleverd aan de agrobiodiversiteit van de eigen streek. De huiden van de schapen worden meestal vernietigd, maar kunnen ook worden gebruikt voor het maken van perkament. In de middag van 1 oktober zijn de schapen onze eregast en ziet u een heel andere kant van de dieren. U kunt genieten van een indrukwekkend staaltje schapen drijven, verzorgd door schapendrijvers van de Schaapskooi Schijndel.